

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

แผนงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนชนบทสู่ชุมชนเมืองอย่างมีความสุข : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการศึกษาวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ด้วยความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ครูของศูนย์เด็กเล็ก ผู้บริหารของอบต.ดอนแก้ว นักวิจัยและนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และผู้มีส่วนได้เสียของตำบลดอนแก้ว อเมริม จ.เชียงใหม่ ซึ่งมีประเด็นดังต่อไปนี้

1. การเลือกพื้นที่
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

การเลือกพื้นที่ศึกษา

พื้นที่การวิจัยครั้งนี้ คือ พื้นที่ตำบลดอนแก้ว อำเภอเมริม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีหมู่บ้านในพื้นที่ 10 หมู่บ้าน คือ บ้านบ่อไร่ บ้านดอนแก้ว บ้านศาลา บ้านป่าแฉะ บ้านพระนอน บ้านป่ารวก บ้านสบเหมือง บ้านชะเอือง บ้านสบลา –หนองพาน และบ้านพระเจ้านั่งโกئن

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ กลุ่มประชากรที่ร่วมกระบวนการวิจัย โดยครอบคลุมกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งได้แก่ กลุ่มผู้บริหารของ อบต.ดอนแก้ว ครูศูนย์เด็กเล็ก อบต.ดอนแก้ว ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน เยาวชน ตัวแทนกลุ่มองค์กรชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียกับ อบต.ดอนแก้ว โดยมีรายละเอียดดังนี้

คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว	จำนวน	4	คน
สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว	จำนวน		คน
ผู้ใหญ่บ้าน 10 หมู่บ้าน	จำนวน	10	คน
ประชาชนชาวบ้านตำบลดอนแก้ว	จำนวน	15	คน
ตัวแทนชาวบ้านและผู้นำองค์กรชุมชน	จำนวน	10	คน
กำนันประจำตำบลดอนแก้ว	จำนวน	1	คน
นักวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่	จำนวน	10	คน
เยาวชนในพื้นที่	จำนวน		คน
นักศึกษา	จำนวน	20	คน
นักวิจัยในพื้นที่ที่สมัครใจ	จำนวน	25	คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของทุกโครงการย่อย มี 7 ประเภท ดังนี้

1. การจัดเวทีประชาคม
2. การสนทนากลุ่ม
3. การศึกษาดูงาน
4. การสัมภาษณ์เชิงลึก
5. การสังเกตและจดบันทึก
6. การประชุมแบบมีส่วนร่วม
7. แบบสอบถามประวัติบุคคลที่เป็นผู้รู้ (ภูมิปัญญา) ของชุมชน

การดำเนินการเก็บข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ระยะการเตรียมการวิจัย ทุกโครงการย่อยทำร่วมกัน โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

- 1.1 การประชุมภาคสนาม ครั้งที่ 1 เดือนกันยายน 2550 เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้านบริบทต่างๆ ของชุมชน ตำบลคอนแก้ว และสอบถามความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาท้องถิ่น ได้แก่ นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลคอนแก้ว ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้ว ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้ว ประชาชนและเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมด
- 1.2 การจัดประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกรอบงานและข้อกำหนด (TOR) ของโครงการวิจัยและกำหนดวิธีการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนและตรงกัน อันจะเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีในการทำงานร่วมกัน คณะวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้เชิญนักวิจัยในพื้นที่และผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ อันประกอบด้วย นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลบ้านแหวน กำนันและผู้ใหญ่บ้าน 10 หมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มองค์กรในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ครูของศูนย์เด็กเล็กและตัวแทนชาวบ้าน เข้าร่วมประชุมที่ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2551 โดยมีจุดเน้นของการประชุมเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับข้อกำหนด (TOR) ของแผนการวิจัย และกระบวนการวิจัยที่จะใช้ในการดำเนินการที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

ระยะที่ 2 ระยะปฏิบัติการวิจัยและพัฒนา มีขั้นตอนที่แต่ละโครงการย่อยแยกกันดำเนินการ

ดังนี้ คือ

- 2.1 การดำเนินการปฏิบัติการภาคสนาม ซึ่งเป็นการเริ่มการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างแท้จริง จัดเป็นการวิจัยในระยะที่ 1 โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การวางแผนและปฏิบัติการศึกษาบริบททั่วไปของชุมชนและบริบทของตำบลคอนแก้วที่ดำรงอยู่ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ด้วยความร่วมมือระหว่างผู้นำขององค์กรชุมชนตำบลคอนแก้วและนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่โดยใช้เทคนิควิธีที่หลากหลาย ตามความเหมาะสมของกิจกรรม ระยะเวลาในการดำเนินงานในขั้นตอนนี้ใช้เวลา 1 เดือน ตั้งแต่มีนาคม พ.ศ.2551

2.2 การปฏิบัติการวิจัยและพัฒนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การวิจัยในระยะนี้เป็น การวิจัยระยะที่ 2 กิจกรรมหลักส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการพัฒนา ทั้งการพัฒนานักวิจัยในพื้นที่ พัฒนาข้อมูลด้านต่างๆของตำบลคอนแก้วในเชิงลึก พัฒนารูปแบบการจัดการศูนย์เด็กเล็ก ในอุดมคติ , ศึกษาผลภาวะทางอากาศบริเวณตำบลคอนแก้ว , การจัดการขยะแบบมี ส่วนร่วม การจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วมและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน แบบมีส่วนร่วม โดยความร่วมมือของคณะวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่และผู้นำ องค์กรในชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้มีส่วนได้เสียในการพัฒนานี้ในครั้งนี้ โดยใช้ ขั้นตอนการวิจัยในรูปแบบของการวางแผน (Plan) การปฏิบัติการ (Do) การสังเกตการณ์ (Observe) และการสะท้อนผลการปฏิบัติการ (Reflect) ขั้นตอนนี้ใช้เวลา 4 เดือน ตั้งแต่ เมษายน 2551 – กรกฎาคม 2551 โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.2.1. การวางแผนปฏิบัติการ (Plan) เป็นการวางแผนปฏิบัติการร่วมกันของ คณะวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่กับนักวิจัยในพื้นที่ อันได้แก่ ผู้นำชุมชน เป็นต้น โดยมีการกำหนดขั้นตอน การปฏิบัติงาน การมอบหมายภาระงานให้กับผู้ ปฏิบัติ การกำหนดระยะเวลาการปฏิบัติ การเตรียมและจัดหาวัสดุอุปกรณ์เพื่อการ ปฏิบัติการ การสังเกตการณ์ การประเมินผลการปฏิบัติการและการสะท้อนผลการ ปฏิบัติการ ซึ่งทุกครั้งจะมีผู้แทนระดับผู้บริหารงานคณะ วิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏ- เชียงใหม่มาร่วมรับฟัง พร้อมทั้งให้การสนับสนุนเสนอแนะเพิ่มเติมในประเด็นที่จำเป็น และร่วมกันซักซ้อมความเข้าใจกับนักวิจัย และผู้ปฏิบัติการ ในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุก คนอย่างชัดเจน

2.2.2. การปฏิบัติการ (Act) ในขั้นตอนนี้จะเป็นการปฏิบัติการตามภาระงานที่ ได้รับมอบหมายของแต่ละฝ่ายที่ได้ร่วมกันวางแผน กระบวนการในขั้นตอนนี้จะเน้นให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Experience Sharing) เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ร่วมกัน

2.2.3. การสังเกตการณ์ (Observe) ในระหว่างการปฏิบัติการ คณะวิจัยและผู้นำชุมชนของตำบลคอนแก้วจากทุกภาคส่วนได้ร่วมกันปฏิบัติการ โดยร่วมกันสังเกตความเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการปฏิบัติการ ผู้ปฏิบัติการทุกฝ่าย และผู้ที่ให้การสนับสนุนทรัพยากรในการปฏิบัติการ โดยการบันทึกข้อมูล จัดระบบเก็บข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาการปฏิบัติการ

ระยะที่ 3 การสะท้อนผลการปฏิบัติการรวม (Reflect)

ในการสะท้อนผลการปฏิบัติการ หัวหน้าแผนการวิจัยจัดให้ทุกโครงการย่อยมาร่วมกันดำเนินการเป็น 2 ระยะ ดังนี้

3.1 เป็นการดำเนินการสะท้อนผลการปฏิบัติการระหว่างการปฏิบัติการวิจัย เพื่อเป็นการรายงานความก้าวหน้าของการดำเนินการวิจัยและถือว่าการประเมินเพื่อตรวจสอบแผนการปฏิบัติการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ และเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่เก็บมาว่าถูกต้องเพียงใด โดยดำเนินการร่วมกันทั้งฝ่ายคือคณะวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่กับนักวิจัยท้องถิ่น

3.2 สะท้อนผลสำเร็จของแผนงานวิจัย โดยดำเนินการสะท้อนผลการปฏิบัติการหลังจากการปฏิบัติการได้เสร็จสิ้น ณ ห้องประชุมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแหวน โดยจัดให้โครงการย่อยเสนอผลการวิจัยของตนในเวทีประชาคมรวม ระหว่างนักวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ นักวิจัยท้องถิ่น นักศึกษา ผู้ช่วยนักวิจัย ประชาชนชาวบ้านและประชาชนในตำบลบ้านแหวน โดยกำหนดเป็นกิจกรรมคืนความรู้สู่ชุมชน และจัดเวทีนำเสนอผลงานการวิจัยแก่สาธารณชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะวิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นจากเอกสารและจากการเก็บข้อมูลในพื้นที่ตามคำถามวิจัย โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งคณะวิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายโดยอ้างอิงประโยชน์ที่ได้จากการสนทนากลุ่มเป้าหมาย และประโยชน์ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกตามประเด็นศึกษา

